DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.50618>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 30-03-2021
Kabul Tarihi: 21-10-2021
On-line Yayın: 31-10-2021

Article Type: Research article
Submitted: 30-03-2021
Accepted: 21-10-2021
Published Online: 31-10-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Koç, E. M. (2021). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi: Wilhelm Dilthey Hermenüetik ve Tin Bilimleri Üzerine. *Journal of History School*, 54, 3187-3199.

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: WILHELM DİLTHEY HERMENUETİK VE TİN BİLİMLERİ ÜZERİNE

Elif Merve KOÇ¹

Öz

Sosyal bilimlerde varlığı anlama ve anlamlandırma çabaları, bilgiye ulaşmada çeşitli teknik ve yöntemleri ortaya çıkarmıştır. Yöntemlerin farklılıkları, olay ve olguların kavranabilirliği açısından epistemolojik bir çoğulculuk oluşturur. Her bilgi, varlığı ve insanı anlamak içindir. Sosyal bilimler, tarihsel süreçte birçok araştırma yöntemi belirlemişken 19. yüzyılın son çeyreğinde Wilhelm Dilthey'nin geliştirdiği hermenüetik yöntem pozitivizme bir eleştiri mahiyetinde ortaya çıkmıştır. Orta çağdan beri benimsenen bir yöntem olan yorumsama kuramı, aydınlanma devriyle beraber bireyciliğin odağına bilimsel metodolojiyi koymuştur. Deneyselelilikle aklın belirleyici kıstas sayılması usulünü yorumbilim, insanın deneyim ve tarihsel sürecinin ortaya konulması şekline dönüştürmüştür. Çalışmamızda sosyal bilimlerde yöntem araştırmalarının pozitivizm ve hermenüetik ile ilerletilmesindeki nedenler irdelenmiştir. Bu nedenlerin insanı anlama ve anlamlandırma ekseninde yorumsamacı yöneme nasıl başvurduğunu Dilthey üzerinden örneklendirmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Wilhelm Dilthey, Hermenüetik, Tin Bilimleri, Araştırma Yöntemleri, Sosyal Bilimlerde Yöntem.

¹ Doktora Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Anabilim Dalı, elifmervekoc@gmail.com, Orcid: 0000-0003-2973-3710.

Research Method in Social Science: Wilhelm Dilthey Hermeneutic and Moral Sciences

Abstract

Purpose of understanding presence in social sciences has created various techniques and methods for accessing information. Difference of methods, creates an epistemological pluralism in terms of the understanding of events and facts. Every knowledge is for understanding the presence and the human. Social sciences, when it has set up a lot of research methods in the historical process in the last quarter of the 19st century, Wilhelm Dilthey developed a hermeneutic method that was a critical critique of positivity. Interpretation theory, a method adopted since the Middle Ages it was established as a scientific methodology in the focus of individualism, along with the enlightenment revolution. The method of experimentalism and the decisive seriality of the mind hermeneutic, it has transformed human experience and historical process into the way it was created. In this study, reasons for advancing methodology research in social sciences with positivism and hermeneutic be prodded. How these reasons are interpretive in the axis of understanding and understanding people It is intended to illustrate what it is referring to through Dilthey.

Keywords: Wilhelm Dilthey, Hermeneutic, Moral Sciences, Research Methods, The Method in Social Sciences.

GİRİŞ

Varlığı ve insanı anlama noktasındaki ihtiyaç sebebiyle ortaya çıkan bilimsel faaliyetler, soruların neliği ve nasılığı minvalinde farklı disiplinleri oluşturmuştur. Pozitif ve sosyal olmak üzere bilimleri iki ana grupta toplayan düşünürler, daha iyi anlayabilme amacıyla ara başlıkları çoğaltmıştır. Bilgiye ulaşmak, verileri toplamak ve düzenlemek üzere ortaya konulmuş araştırma yöntemleri; ontolojik, epistemolojik, pozitivist ve metodolojik olmak üzere dört ana grupta şekillenmektedir. Olgular arasındaki bağıntının sağlanabilmesi için bilgilerin toplanması, bilgiye ulaşma hedefinin ardından gelen ikinci basamaktır. Tekniklerin geliştirilmesi; bilgi (süje) ile bilinen (obje) arasında ilginin, bilme eylemini “bilgi”ye dönüştürmesine hizmet eder. Sosyal bilimlerin kurulmasının ardından ortaya konulan araştırma yöntemleri arasında; deneycilik (pozitivizm), mantıkçılık, felsefi romantizm, yorumculuk (hermeneutik), post-pozitivizm, eleştirel teori ve inşacılık, tarihselcilik olmak üzere birçok kuramı saymak mümkündür. Tüm bu metodolojik ve teorik nazariyatların ortak amacı “anlama” ve “anlamlandırma”dır.

POZİTİVİZM VE ELEŞTİRİLERİ

Toplumu ve insanı anlamaya çalışmanın oluşturduğu teknikler, tarihsel süreç içerisinde Avrupa'daki Rönesans ve Reform hareketiyle birlikte sosyal bilimleri meydana getirmiştir. 19. yüzyıl, klasik araştırma yöntemlerinin yanında farklı yöntemlere dair görüşlerin de ortaya çıktığı bir dönemdir. Aydınlanma ile beraber karşımıza çıkan pozitivism, bilimsel yöntemin kullanılarak *sosyal felsefenin* (Kutluer, 2007, s. 335) anlam ve örgütlenmesini kavramayı hedeflemektedir. Bu hedef; bilimsel bilgiye ulaşmakta kullanılan deney ve gözlemlerin, sosyal bilimlerin araştırma alanı olan insan ve toplum üzerinde uygulanmasıdır.

Pozitivist felsefesinin kurucusu olan Auguste Comte, toplumların yeniden inşasında gerekli olan bilgiye, doğa bilimlerinin anlaşılmasında kullanılan yöntemlerle ulaşılabilir olduğunu ortaya koymuştur. Pozitivist felsefe geleneği, *felsefe araştırmalarını yalnız olgulara dayanan, deney sonuçlarını sistemleştirerek onları ahlak, din, siyaset gibi alanlarda kullanan* (Sönmez, 2010, s. 161) bir araştırma yöntemidir. Gözlem ve deneyler sonucunda tümevarımsal olarak bilgiye ulaşmak, toplumların şekillenmesi için ihtiyaç duyulan bilgiyi verecektir. Bilgiye ulaşmak için ortak bir insan doğası oluşturma imkanının (Hira, 2000, s. 82) ortaya konulduğu pozitivism, yalnızca bir bilgi kuramı olmamış; toplumu anlama ve değiştirmekle ilgilendiği için tarihi arka planı olan toplumsal bir reform programına hizmet etmiştir (Williams, 2018, s. 288).

Bilginin sınanabilir olması üzerine inşa edilmesi, deneyselciliğin “anlamlı” bir önermenin varlığını dış dünya ile ilintilemesine imkan vermiştir. İnsanın zihninin işleyişine uygun olarak, iç dünya hakkında bilgi verme ve tarihi doğrulamalar içeren *üç hal yasasını* ortaya koymuş olan Comte, (1967, s. 217) tümevarımsal bir yöntem ile anlam arayışı gütmektedir. Teolojik, metafizik ve bilimsel araştırma olmak üzere Comte'un kullanmış olduğu üç felsefe metodu, insan zekasının kaçınmadığı üç sabit nokta hüviyetindedir. Comte'un ortaya koymuş olduğu bu yöntem, bilimin felsefesinden ziyade siyasi bir felsefedir (Bourdeau, 2008).

Bilgiye ulaşmanın “neliği” ve “nasıllığı” sorularına aranan cevaplar, sosyal bilimler paradigmasını oluşturmaktadır. Bilimlerin gayesi, varlık alanını (bilgiyi) belirlemek, sınırlarını çizmek ve varlığın mahiyetini açıklamaktır. Bilimin tahsilinin ardından gayeye ulaşılır ve bu gayeden bir fayda meydana gelir. Varlığı bütünüyle ele alamadığımız için tasnif metoduna başvuran insan; zihinde, dilde, yazıda varlığı aramaya çalışır. Doğa bilimlerindeki bilginin sınıflandırılmasında kullanılan nesnellik, kanıtlama, somutlama ve evrensellik,

tikeli açıklamada tümel bir bilginin var olması gerektiği üzerine bir anlayış ortaya koymuştur (Can, 2005, s. 2). İnsan eyleminin altında yatan rasyonalite (Kaya, 2019, s. 272) tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi hesaplanabilir ve öngörülebilirlik noktasına dikkat çeker.

Pozitivist anlayışa yöneltilen eleştiriler; doğanın determinist olarak açıklanabilir oluşu, insanın açıklanmasında yeterli bir metot olmadığı yönündedir. Comte, toplumların doğanın bir parçası olduğunu iddia ederken (Comte, 1967; Durkheim, 2019, s. 17) bu pozitivist anlayışa tepki olarak eleştirel pozitivism adı altında bir yöntem bilimi ortaya çıkmıştır. İnsanın varoluşunun aklın bağımsızlığı ve özgür sorgulama doktrini (Durkheim, 2019, s. 55) olarak kabul edilmesi, doğanın hizmetine girdiği insanı, doğa yasalarıyla anlamaya çalışır. Ancak bunun yetersiz olduğuna dair görüşler, yorumsamacı anlayış etrafında birleşmiştir. Her bir gerçeğin bir ve tek olması sebebiyle genellemeye gidilen doğa bilimlerinin aksine tin bilimleri (*geisteswissenschaften*), nedensel açıklamaların tarihsel perspektifle mümkün olacağı iddiasındadır (Acar Vanleene, 2012, s. 157).

Bilgilerin toplanmasının ardından tarihsel süreçte değerlendirilmesi bu anlam arayışında hermeneutik ekolün vizyonunu oluşturur. Kültürel bir bakış açısıyla insana ve topluma inmek, hermeneutik ile insan eylemlerini daha derinden anlamayı ve yorumlamayı amaç edinmektedir. İnsanların, birlikte yaşamayı anlamlı kılacak bilgiye ihtiyacı vardır. Bu bilgi; Farabi için şehirdir, Descartes için bilinç. Hermeneutik felsefe geleneği için ise anlamdır, yorumsamadır. Descartes 17. yüzyılda varlık bilimine düşünsel ve bedensel varlık ayrımını getirmiştir. Zihin ve bedenin ayrışması, doğa ve kültür bilimlerinin yani Kartezyen düalizmin ortaya konulmasını sağlamıştır.

Doğa bilimlerinin araştırma yöntemlerinin yanında ortaya konulacak yorumlayıcı anlayış; toplumun, tarihin ve zamanın değişebilir koşullarının var olduğunu kabullenmektir. Anlayış ve tercihlerin, insanın doğasını açıklamada dikkat edilmesi gereken bir kıstas olduğu fikri öne sürülmektedir. Sosyal dünyanın kapısı insanın dışında değil, bizzat insanın kendisiyle açılabilir (Ebu Zeyd, 2014, s. 246). Bu sebeptendir ki Dilthey, bilimin inceleme nesnesini iki ana gruba indirgemıştır: İnsanın içinde bulunduğu doğa ve insanın kendi ürünü olan tarih (Adugit, 2005, s. 247).

Yorumsamacı anlayışta kültür ve tarihi deneyimlerin daha geniş bir perspektif sunacağı görüşü insanı, insanın iradesine bırakması noktasında önemlidir (Kaya, 2019, s. 273). Araştırma yöntemlerindeki metodolojik çoğulculuk, bireyi anlama ve topluma yön verme noktasında ortaya atılan tartışma zemininde yapı-birey, mikro-makro, birey-toplum, açıklamacı-anlamacı,

evrensel-yerel, nicel-nitel gibi çeşitlilik gösteren ayrışmalarla sürdürülmektedir (Uluocak, 2012, s. 12).

İlk Eleştiri: Hermenuetik Anlayış

İlk defa Antik Yunan metinlerinde karşımıza çıkan *hermeneuein* kelimesi (Cassin vd., 2004, s. 1139) Yunan mitolojisinde Tanrı ve insan arasındaki aracı ve mesajların ileticisi olan Tanrı Hermes'e dayanmaktadır (Koç, 2012, s. 182). Hristiyan kutsal metnlerinin tefsiri sebebiyle ilk defa ortaya çıkmış olan hermenuetik, yazılı eserlerin yorumlanarak açıklanması olarak tarif edilmektedir. Yorumsamacı yöntemi klasik felsefeden çağdaş anlayışa çeviren düşünür Schleiermacher'ın (Erdemli, 2013) bir teolog olması da tesadüf değildir. Kendisinden oldukça etkilenmiş olan Dilthey, yorumsamacı metodu geliştirerek anlam öğretisine yeni yönelimler getirmiştir.

Dil üzerinde duran iki düşünür için metnin anlaşılabilirliği adına yorumlanmaya ihtiyaç duyulması, içeriğin açıklanması gerekliliğini içermez. Anlam arayışının nesnel aracı; insanların birbirleriyle, doğanın kendisiyle ve oluşturulan kültürle bağlantı kuran dildir. İnsanların birbirlerini anlamasını hedefleyen yorumsamacı yaklaşım; değişen zamanın, mekanın ve insan zihninin derinselliğini yakalayabilmek adına ortaya konulmuş evrensel bir yaklaşımdır (Arslan, 2007, s. 24).

Doğa bilimlerinin açıklayıcılığının yanında tinsel bilimler anlamacı bir tavra sahiptir. Doğa bilimlerinin, insanı anlamlandırmada özelliği göz ardı ettiğini düşünen Dilthey, zihinsel ve tarihsel süreçlerin gereklilikleri sebebiyle insani tecrübenin önemini vurgulamıştır. İnsanın tarihselliği, onun anlamında ve anlam arayışında tamamlayıcıdır. Dilthey için bilginin temeli tarihseldir. Kişinin gerçeklikle ilgili tasavvuru ve bilgisi; bireysel yaşam, dış dünya ve dış dünyayla kurulan iletişim ve bu iletilerin birbirleriyle etkileşimidir (Dilthey, 1999, s. 18-19; Becermen, 2004). Tarihselcilik; bir milleti, toplumu, kişiyi ya da kurumu anlayabilmek için geçirdikleri süreçleri keşfetmek olarak tanımlanır (Fay, 2000, s. 234).

Doğa bilimlerin metodolojik eleştirisi ardından çıkmış olan bu anlayışa göre özellikle Dilthey'in bilgi ve bilimi, zamanın ötesine taşınmasıyla şekillenmiştir. Tarihselci yaklaşım insanların evreni, toplumu ve en çok da kendisini anlama yolculuğunda kültürel bir zemin oluşturur. Deneyseleci olarak ortaya konan insanın araçsallaşması tarihselcilikte, deneyin ve doğanın araçsallaşması şeklini alır. "Anlama" ve "yorumlama" ikiliğini tin bilimlerinde kullanma üzerine yöntem geliştiren Dilthey, rasyonel ve metafizik kuramların

değil bizzat hayatın kendisinin okunmasını önerir (Uluocak, 2012, s. 131). İnsan bilimlerinin epistemolojik temeli, insan tecrübeleriyle belirlenir. Tin bilimleri, tarihsel ve toplumsal gerçekliği konu alan bütün bilimler için kullanılan bir terimdir (Dilthey, 1977, s. 24; Dilthey, 1999). Sosyal bilimlerin mekan ve zaman sınırlılığı, anlamayla olan ilişkisi, doğa bilimlerinde zıttıyla vuku bulur. Deneysel ve nesnel görüşlerin hâkim olması araştırma yöntemlerinde farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Genel geçer tarih yasasının, Dilthey'in tarihsel metodolojisinde mevcut olmadığını belirtmek gerekir. Tarihsel süreçler, tikel faktörlerin tikel değişimleri ile açıklanır. İnsan, mutlak ve değişmez bir varlık değil; tam aksine irrasyonel, tahmin edilemez ve genellenilemez bir canlıdır. Her bilimin açıklama amacı taşıdığı ontoloji ortadayken, doğa ve tin bilimleri de aynı amaca hizmet etmektedir ancak yöntem olarak eleştirel ayrılmalar, bilgi ve ileti arasındaki verinin (bağıntı) nedensellik ekseninde ayrışmasından kaynaklıdır. Anlam, insanın oluşturduğu bir şey iken açıklama nedensellik ile bağlantılıdır. Yorumsamacı araştırma kuramı, evrensel bir bakış açısına sahip olan epistemolojiye; öznelliği, kültür ve geleneğin etkilerini dahil etmektir. Klasik epistemolojinin tümel ve temelci anlayışının karşısına hermeneutik yöntem, tikel ve anti-temelci, çoğulcu bir bakış açısı getirmektedir.

DİL VE ANLAM İLİŞKİSİ

Tarih ve kültürün anlam kümesi içinde iletilmesi için aracı olan dil, bir var olma alanıdır. Sahip olunan dil, kişi ve toplumun kültürel anlamlarını, kodlarını içerir. Dil, folklor gibi uygarlık yapıtları, kitle ruhunun yarattığı kültür öğeleridir. Kültürün dil ile var olması, dilin de kültürün taşıyıcısı olması sebebiyle, dil ve kültür birbirinden bağımsız düşünülemeyen iki olgudur. Bu bağlamda “anlamın” anlamlandırılması için ihtiyaç duyulan unsurlar dil ile kültürün birlikte inşa ettiği tarihtir.

Felsefe öğretilerinde olguların veya olayların açıklanması, varlık kavramının tayin edilmesiyle mümkündür. Varlığın ontolojik ve epistemolojik aksiyomlarıysa dil aracılığıyla gerçekleşmektedir. Taşköprülüzade'nin dili aynı, zihni ve hatti olarak değerlendirmesinin (Taşköprülüzade, 1985) altında yatan sebep budur. Taşköprülüzade'nin varlığı açıklamada aynı, zihni, lisani ve kitabi varlık şeklinde tasnife başvurması, ontolojik bilgi kuramında mevcuttur (Fazlıoğlu, 2019, s. 130). Bu kuramda dile verilen ehemmiyet, varlığı anlamada kullanmış olan bir yöntemdir. Bilincin, yaşantıyla olan etkileşimi onu tarihsel kılar (Bulutoğlu, 2009, s. 94). Tarihsel olan insan yaşantısı, insanı anlamayı

mümkün kılmak için dili var etmiştir. Dil; tüm değerleri aktaran bir araç hükmündedir. Yorumsamacı anlayışın evrensel olduğu iddiasını destekleyen, dilin insani fenomenleri açıklamada başat faktör olmasıdır. Bu fenomenler; din, gelenek, müzik, mimari, sanat gibi alanlarla çeşitlilik gösterir.

Tarihsellik, anlama sürecinde değişim ve dönüşümleri doğrudan aktarırken bu zamansallığın ve toplumsal evrimin dolaylı kavranışında yorumlamanın gerekliliğini gözler önüne serer. Salt olarak dil de bir yorumlama aracıdır. Dil, düşüncenin zihinde diyalektik ile aktarımını sağlar. İnsanı, tarihi, tarihsel olanı konu alan tinsel dünya kavramını kullanan Dilthey, üzerinde hakimiyet kurmak amacıyla olan bir gerçekliği değil kavramayı dilediği bir gerçekliği kasteder (Dilthey, 1999, s. 26). Kendisi hakkında bilgi sahibi olmak isteyen insan, bilincinin derinliklerine ve bütününe ulaşmak için doğadan kendisini tümünden uzaklaştırarak bir öze dönecektir. Bu öz, irade özgürlüğünü ve hareketlerin sorumluluğunu içerirken doğanın ortasında ve doğadan başkalaşmış bir ben ile baş başadır. Bu çizmiş olduğu dünya, kişinin tinsel dünyasıdır. Sübjektif gerçeklikler ve deneyimlerle dolu olan tinsel dünya, insanın insanlığı anlamadaki arayışında tarihsel bir zemindir. Bu sebeptendir ki tinsel dünyanın konusu insani ve tarihsel gerçeklerin tamamıdır.

Gerçekliğin resmedilmesinde sanatın aracılığı, insanın gerçekliği deneyimlemesiyle açıklanır. Şairler, tarihyazımının ilk örneklerinin müellifleridir ve sanatsal bakış açılarını tarihsel süreçlerden beslenerek kazanırlar. *Sahibi ve aynı zamanda parçası* (Dilthey, 1999, s. 33) olunan insan dünyası, yorumlamacı açıklama ile yeniden anlamlandırılır. Sanatsal yapıtların ustalıkla yorumlanması, gerçeklik ifadesinin güçlü anlatımı, sanatçının içtenlik ve sempatisi sayesinde gerçekleşir. Bu demektir ki analogik çıkarım, zihinsel bir işlevin ürünüdür. Bu bağlamda kendini bir başkasının yerine koyma, hermenüetiğin bir başka temelini oluşturur.

İnsanın deneyimlerinden, özsel tecrübelerinden hareketle bilgi nedir, neleri bilebilirim, bilgiyi nasıl elde ederim, bilmenin sınırlılıkları nelerdir gibi epistemolojinin temel sorularına verilen cevaplar öznel ifadeler içerir. Hermenüetik için bu ifadelerin nesnel bir anlama evrilmesi dil sayesinde gerçekleşmektedir. Dilthey'in geliştirdiği hermenüetik yöntem; içsel yaşam tecrübesini, bu tecrübeleri nesnelleştirerek sosyal ve beşeri hayata dair bir anlam bütünlüğü içerisinde ele alır. Ancak nesnel araç olan dil ile sınırsız bir çıkarımda bulunan insan, sanatçının öznel ifadeleriyle evrensel bir eser yaratması örneği gibi öznele yeni bir boyut kazandırır. Okur ile metin arasında, eser ile toplum arasında, özsel ve nesnel arasında, tikel ve tümel arasında kurulacak bağlantı, hermenüetik anlayış ışığında anlama faaliyetiyle vuku bulur.

TEKİLCİLİK

Tekilleşme, insani ve tarihsel dünyanın eş biçimlilikleriyle benzer yanlarından tıpkı bir gövdeden çıkıp serpilen dallar gibi genişleyip durmasıyla insanın ifade ve temsil edilmesidir (Dilthey, 1999, s. 31). Bilimsel bilgiler, insanı anlama noktasında bir açıklama ortaya koyarken yorumbilgi, insanın tarihsel süreçlerini göz önünde bulundurarak içsel dünyasını tekilleştirir. Bu tekilleştirme insan hakkında genel yargılara ulaşmayı amaçlar. Tikelden tümel yargılara ulaşmak, açıklamanın karşısına konulan anlamlandırmanın bir başka yöntemidir. İnsanın oluşturduğu kültür ve bu kültür hafızası hermeneutik için bir epistemoloji oluşturur. Yaşama deneyiminin insan ve doğa, bilgi ve bilinen, yaşam ve ölüm gibi gerçekleri anlamlandırmada genel olanın tasvirine başvurması tekilleşmenin ifadesidir.

Şairlerin, yazarların, yönetmenlerin gerçekliği ifade etmekte başvurdukları yöntemler; bireylerin anlaşılmasını amaçlar. Anlamlandırmada bilimsel araştırma yöntemleri açıklamayı, yorumsamacı araştırma geleneği ise anlamayı hedefler. Tin bilimleri; bir çağı, sanat görüşünü, topluluğun yaşamsal faaliyetlerini *kendi bireysel bütünlüğü içinde* (Adugit, 2005, s. 252) ele alır. Tin bilimlerin araştırma yöntemlerinde kullanmış olduğu tipleştirme özelliği, genelden özele bir bağıntı kurmaktadır. Öznenin nesneleştirilmesiyle iç dünyanın incelenmesi, tarihsel süreç içerisinde insanlık adına fikir oluşturur. Bu sebeptendir ki filolojinin, bilgi aktarımının önemi Dilthey ve hermeneutik çalışmalarında oldukça önemlidir.

Öznel arası diyalog, tarihi süreçte yazılı metinler haline gelmiş olan tinsel yapıtlar (Öztürk, 2009, s. 160) üzerinden, kimi zaman bir yazılı metin, mimari bir eser ya da bir müzik aracılığıyla olabilir. Nesnel bilgiye ulaşarak ontolojik çıkarımlarda bulunulabilmesi için süjenin ifade edilmesi gerekir. Bu ifade ise dilin varlığıyla ortaya konmaktadır. Dil, insanı bireysellikten kurtarıp bütünün parçası yaparken; cüzi olan, bizleri küllî olana götürür. Müfret insandan umumi bilgiye ulaşabilme yöntemi, hermeneutik ile mümkün olur. Yorumlama, olmuş olanla olacak olan arasında köprü kurmaktadır.

Yorumsamacı felsefe geleneğinde insanın bu denli araştırma konusu edilmesi, insani ilimlerin her dalının bu geleneğin bir parçası olmasına vesile olur. İnsanın deneyimleri, duygu dünyası, değişimleri psikoloji ve sosyolojiyi de hermeneutiğin içerisinde var eder. Bunun yanı sıra edebiyatın, coğrafyanın, biyolojinin ve birçok bilim dalının da bu anlayışta mevcut olması kaçınılmazdır. Öznel gerçekliğiyle insanın nesnel tını ortaya çıkarması, başka deneyimleri tekrar yaşamaktır. *Anlayan (özne) ve anlaşılan (nesne)* arasında kurulacak ilinti (Orman Fırıncı, 2017, s. 282), toplumun ortaya koyduğu tüm fenomenleri ortak bir

paydada eritir. Böylece nesnel tin, insanı toplumun bir parçası, anlam arayışındaki ana kaynağa döndürecektir. Tin bilimlerinin ortaya koyduğu anlam, doğa bilimlerdeki gibi cins üzerine değil tarihsel/toplumsal gerçekliğe uygun tip üzerinedir.

SONUÇ

Varlığı, insanı, yaşamı konu alan her bilim dalı, bilgiye ulaşmada yöntemler belirlemiştir. Aydınlanma döneminin ardından insanı anlama noktasındaki uğraş, bilimlerin gelişmesine ve çeşitlenmesine olanak vermiş, imkan ve olanak sağlamıştır. Doğa bilimleri, varlığın deneysellik, kanıtlanabilirlik ve pragmatikliği üzerine bir kuram oluşturmuştur. Bilimsel yöntemlere getirilen eleştiriler, kimi zaman kapsayıcı kimi zaman spesifik alan ve yöntemler meydana getirmişken yöntemlerdeki asıl amacın daha iyi kavrama olması ilkesi ve hedefi değişmemiştir. İnsanı anlama yolunda aranan “daha iyi” algılama, doğa bilimlerinin araştırma yöntemi olan pozitivizmin karşısına yorumsamacı araştırma geleneği yerleştirmiştir.

Yorumsamacı gelenek, insanın iç dünyasındaki değişkenlerin ve tarihsel süreçteki deneyimlerinin bilgiye ulaşmada seçilen metot olması gerektiği üzerinde durmuştur. İnsanın tinsel bir dünyasının var olması, insani bilimler için özneyi esas alan bir araştırma yöntemi geliştirmiştir. Varlık alanı, insanın genel geçer yasalarla açıklanamayan, deneyin karşısına deneyimin konulduğu, tinsel öğelerle doludur. Yorumsamacı anlayışın içerdiği bu kavram haritası, insanı açıklamayı değil anlamayı amaçlayan bir yöntem bilimidir.

İnsan tarafından kabul edilen ilkeler, değerler, kurallar insan yaşamında doğa bilimlerinin açıklamada yeterli olamayacağı alanlar oluşturmaktadır. Tüm bu değerlerin tarihselliği içerisinde, hermenüetik yöntem; varlığın oluşu, olmuşluğu ve olacaklığını irdelemektedir. Tarihselliğin içindeki özne, yaşamı anlamlandırmada nesne olarak görülen deneyseleliliğin aksine yorumsamacı kuramda incelenmesi gereken yegâne olgudur. Tarihsel gerçeklik alanı, insanın dünyanın nesne ve öznesi olduğunu ve olanla değil oluşturulan şeylerle ilgilenen tarihselciliği ifade etmektedir. Modern insan, tarihi süreç içerisinde yaşamış ve yok olmuş tüm kültürlerle ulaşabilir kudrettedir. Bu yeti sayesinde insan, anlam arayışında kendisini merkeze koyar ve bilgiye ulaştıkça yeni dünyalar inşa edecek ve mutlu olacak bir biliş seviyesine erişir.

Dilthey tin bilimlerini, tekilciliği ve genelde hermenüetik yöntemi insanın kendisini anlayarak mutlu olması üzerine kurmaktadır. Heidegger için varlığın tanımının öz bilinç olması, Hegel için kavramaktır. Kendini kavrayan

insan, hakikatin alanına girecektir. Yaşam felsefecilerinin yaşam ve yaşayanlar arasında kurmuş oldukları fenomenler bir noktada kesişir: Anlam arayışı. Dilthey'e göre bu bilince ulaşabilmenin yolu, başka kişilerin varlığı ve deneyimleriyle mümkündür. Bu sebeptir ki benliğin tekilleştirilmesiyle, tüm insanlık ve varoluş adına fikir sahibi olunabilir. Yorumlama sanatını “*Derin ve genelgeçer bir anlamaya duyulan ihtiyaçtan dolayı yapılan filolojik virtüozluk*” (Dilthey, 1999, s. 91) olarak tanımlayan Dilthey, bu anlam arayışında sosyal bilimlerin amacına hizmet edecek epistemolojik yöntemin insan ve insanın yapıp ettikleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Anlama ihtiyacı, kutsal metinlerden Shakespeare’e kadar Homeros’tan Beethoven’a anlama ve yorumlamaya doğru genişler. Etrafı ve olup bitenleri anlamlandırma ihtiyacı içerisinde olan insan, bilinci esas alarak anlama faaliyetini sürdürmektedir. Bu faaliyette ortaya konulan yöntemler ise insanın varlığı süresince çeşitlenmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Acar Vanleene, S. M. (2012). Wilhelm Dilthey’da “Anlama” üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(1), 155-168.
- Adugit, Y. (2005). Dilthey’de Tin bilimlerinin temellendirilmesi ve sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2), 245-260.
- Arslan, Z. (2007). Dilthey Hermeneutiğinin oluşumu ve temel kavramları. Yüksek lisans tezi. *YÖK Ulusal Tez Merkezi*, 209046.
- Bayhan, V. (2016). Sosyal bilimlerde “Objektiflik” efsanesi. *Mukaddime*, 7(2), 217-242.
- Becermen, M. (2004). Dilthey, Heidegger ve Gadamer’de anlama sorunu. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(6), 35-66.
- Bourdeau, M. (2008). *Auguste Comte*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://stanford.library.sydney.edu.au/entries/comte/>, Erişim tarihi: 21.03.2021.
- Bulutoğlu, S. (2009). Dilthey ve Gadamer’de Hermeneutiğinin kapsamı ve İşlevi. Yüksek lisans tezi. *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 262941.
- Can, Y. (2005). Toplumsal yapı ve değişme kuramlarını paradigma temelli bir sınıflandırma denemesi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 1-11.

- Cassin, B., Apter, E. S., Lezra, J. & Wood, M. (2004). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton Press.
- Comte, A. (1967). *Pozitif Felsefe Dersleri*. (Ümid Meriç, Çev.). *Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*.
- Dilthey, W. (1977). *Descriptive Psychology and Histoical Understanding*. (Translated by) Richard M. Zaner & Kenneth L.Heiges. Nartinus Nijhoff.
- Dilthey, W. (1999). *Hermenüetik ve Tin Bilimleri*. (Doğan Özlem, Çev.), Paradigma Yayınları.
- Durkheim, Emile. (2019). *Ahlak ve Toplum*. (Duygu Çenesiz, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Ebu Zeyd, N. H. (2014). Hermenötik ve Metin Yorumu. (Çev.). Muhammed Coşkun. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 237-266.
- Erdemli, A. (2013). Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher - Felsefe tarihçisi gözüyle bir tanıtma. *Felsefe Arkivi*, 28, 243-276.
- Fay, B. (2000). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi Çokkültürlü Bir Yaklaşım*. (İsmail Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Fazlıoğlu, Ş. (2019). Miftâhu's-Se'âde ve Misbâhu's-Siyâde Adlı Eseri Çerçevesinde Taşköprülüzade'nin Dil ve Dil Bilimleri Anlayışı. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 24(46), 121-142.
- Hira, İ. (2000). Sosyal bilimler: Yasa koyucu tasarımdan yorumcu tasarıma. *Bilgi*, 2, 81-96.
- Kaya, F. (2019). Yorumsamacı Yaklaşımında anlama kavramının önemi ve pozitivism eleştirisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 271-280.
- Koç, E. (2012). Hermenüetik felsefe geleneğinde dil, kültür ve çokanlamlılık üstüne. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 179-192.
- Kutluer, İ. (2007). Pozitivizm. *Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi Cilt. 34*, (335-339). Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Orman Fırıncı, T. (2017). Dilthey, Hermenüetik ve Toplum Bilimleri. *Journal of Awareness (JoA)*, 2, 275-288.
- Öztürk, E. (2009). Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü. *Zeitschrift für de Welt der Türken*, 1(2), 145-175.

Sönmez, V. (2010). Auguste Comte (1798-1857) Pozitivizm (Olguculuk). *DEUHYO ED*, 3(3), 161-163.

Taşköprülüzade. (1985). *Miftâhu's-seâde ve Misbâhu's-siyâde*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

Uluocak, Ş. (2012). *Doğa Bilimleri-Kültür Bilimleri Ayrımında Sosyolojik Açıdan Kuramlaştırma Sürecinin Tartışılması*. Kum Saati Yayınları.

Williams, R. (2018). *Anahtar Sözcükler*. (Savaş Kılıç, Çev.). İletişim Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of understanding the presence in social sciences has created a variety of techniques and methods for accessing information. The science of existence is shaped by the pursuit of meaning on the axis of what, why, how, what questions for humanity. The need for information included every human and human interaction, every single thing that was concrete and abstract from nature to culture. Following the need for information, information has created different ways and methods. The differences of methods create an epistemological pluralism in terms of the understanding of events and facts. Every knowledge is to understand the presence and the human. Information contains many methods in itself in terms of accessibility and is clarified by classification. Social sciences, which we can also express as human science, which is created through the liquidation of information, have determined many methods of research in the historical process. In addition to the purpose of understanding the truth, research methods offer the presence that serves the human to humanity in order to benefit the human. This search for meaning, based on a pragmatic foundation, is sometimes only curiosity, sometimes knowledge that needs to be learned and taught for the development of humanity. In addition to the knowledge of things, the definition and function of information that can be philosophically based abstract and sensual diversified the way information is researched. These include experimentation (positivism), rationalism, philosophical romance, commentary (hermeneutic), post-positivism, it is possible to count many theories, such as critical theory and construction, historicism. By the end of the 19th century, the German thinker, Wilhelm Dilthey, developed the hermeneutic method used since the Middle Ages as a criticism of positivity. The positivism, which tries to make sense of nature through experiment and observation at the point of reaching absolute knowledge, aims to create a general passing truth. In hermeneutics, objectivity, evidence, embodiment and general validity used in the liquidation of

information in the sciences of nature leave itself to thinness, relationship between language and man, history and singularity. The theory of interpretation has put scientific methodology in the focus of individualism with the revolution of enlightenment. Dilthey, who will influence many thinkers after him, (Gadamer, Horkheimer, Sartre, etc.) the interpreter has brought a new method of research into the search for understanding and meaning. A whole sense of truth could be found in the movement of the particular subjects. That subject was human. The actions of the person Dilthey expressed as singularity have meaning through language. Language is an undeniable method in social sciences. It has transformed the method of interpreting the method of interpreting the method of being considered a decisive seniality of mind through experimentation, into the way that the human experience and historical process are being put forward. The conclusion of the human search for meaning, because it is an unexpected, subjective being, has given rise to the difference in method of research. Commentator has considered it appropriate to examine this vital area in a historical background, in terms of the human being being based on experience in explaining their thoughts, actions. Dilthey based on the linguistic explanation of everything that man has done, including history, that he would describe as a moral science in his work. For Dilthey, knowledge is based on history. The person's vision and knowledge of reality is the interaction of individual life, communication with the outside world and the outside world (Dilthey, 1999, s. 18-19; Becermen, 2004). In our study, the reasons for advancing methodology research with positivism and hermeneutic have been studied. It is intended to illustrate how these reasons apply to interpreter method in the axis of understanding and understanding of man through Dilthey.